

ԱՀԱՐՈՆ ՌՈՒՇԱՆՅԱՆ

Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանի տեղեկատվական և հեռահաղորդակցական տեխնոլոգիաների ու էլեկտրոնիկայի ինստիտուտի տեղեկատվության անվտանգության և ծրագրային անվտանգության ամբիոնի 4-րդ կուրսի ուսանող

ԹՎԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՆԵՐԴՐՈՒՄՆ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ

Սույն հոդվածում նկարագրվում է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրման անհրաժեշտությունն արդարադատության համակարգում: Թվային գործիքների և ինովացիոն տեխնոլոգիաների ներդրումն արդարադատության համակարգում էապես ազդեցություն կարող է ունենալ համակարգի արդյունավետության բարձրացման, քիրախային գործողությունների իրականացման, պետական կառավարման համակարգի հաշվետվողականության և թափանցիկության գործընթացում: Համակարգված տվյալների պարբերական հավաքագրման անհրաժեշտությունը կարևոր է, առաջին հերթին, անչափահասների արդարադատության ոլորտում՝ որպես իրավախախտումների կանխարգելմանն ու արդյունավետ արձագանքմանն ուղղված ծրագրերի և քաղաքականությունների մշակման, իրագործման ու գնահատման գործիք:

Հիմնաբառեր - տվյալների հավաքագրում, տվյալների բազա, արդարադատության ցուցիչներ, էլեկտրոնային գործիք, տեղեկատվական համակարգ:

Դարեր շարունակ մարդկությունը կուտակել է գիտելիքներ և տեղեկություններ շրջապատող աշխարհի մասին, այլ կերպ ասած՝ հասարակությունը զարգացման տարբեր փուլերում մշտապես իր առջև խնդիր է դրել հավաքագրել շրջապատող աշխարհի, իրերի և երևույթների մասին տեղեկատվություն: Հասարակական փոփոխությունների զարգացմանն ընդառաջ՝ տրանսֆորմացվել և փոփոխվել են նաև տեղեկատվության հավաքագրման, վերլուծման և տվյալների կառավարման մեխանիզմները: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացումը թույլ տվեց տեղեկատվության հավաքագրումը, տեղափոխումը, կառավարումն իրականացնել առավել նորարար, արդյունավետ ու ավելի հուսալի կերպով: Այժմ հասարակության տարբեր ոլորտներում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների մշակման և օգտագործման տեմպերը կտրուկ աճում են: Կա նաև տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ինտենսիվ ներդրում իրավական գործունեության ոլորտում: Եթե մենք ուղղակիորեն խոսում ենք իրավական գործունեության մասին, ապա նոր տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ներդրմամբ այն զգալիորեն ակտիվացել է: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներն ունեն մի շարք առավելություններ և հնարավորություններ: Առաջին հերթին, դրանք հնարավորություն են ստեղծում համապարփակ պահեստավորել տարբեր աղբյուրներից մեծ քանակությամբ տեղեկատվություն, արագ որոնել

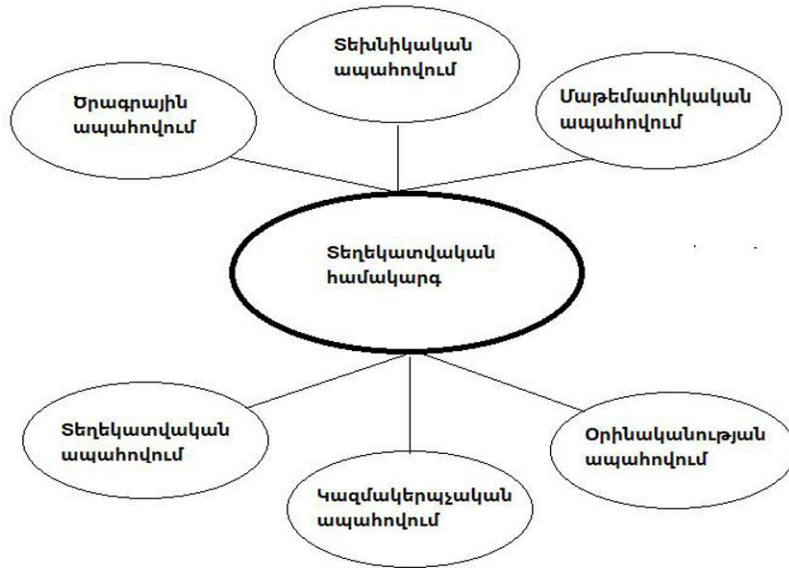
տվյալների հսկայական զանգվածներում անհրաժեշտ փաստաթղթեր կամ նույնիսկ բեկորների և ցանկացած հեռավորության վրա կապի միջոցով արագ տեղեկատվություն փոխանցել [1]:

Իրավաբանական, ինչպես շատ այլ տեսակի գործունեության մեջ, հսկայական դեր է խաղում տեղեկատվության փոխանցման, ստացման, պահպանման, մշակման եղանակների կատարելագործումը և աշխատանքի ճիշտ կազմակերպումը: Ավելին, իրավական պրակտիկայում ծագող առաջադրանքների բացառիկ բազմազանությունը թույլ է տալիս օգտագործել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ողջ տեսականին (սովորական տեքստային խմբագիրներից մինչև ավտոմատացված տեղեկատվական համակարգեր և «խորհրդատու համակարգեր», որոնք կարող են սինթեզել, որոշակի չափանիշների ներդրումից հետո): Ներկայումս տեխնիկական աջակցությունը մեծ դեր ունի իրավական համակարգի տվյալների հավաքման և մշակման գործում: Տեխնիկական աջակցությունը տեխնիկական միջոցների համալիր է՝ նախատեսված տեղեկատվական համակարգի գործունեության և տեխնոլոգիական գործընթացների համար [1]: Տեխնիկական աջակցությունը մաս է կազմում տեղեկատվական համակարգերի: Տեղեկատվական համակարգի ընդհանուր կառուցվածքը կարող է կազմել ենթահամակարգերի մի շարք՝ անկախ օգտագործման ոլորտից: Այս դեպքում դրան բնորոշ են դասա-

www.aradaradutyjournal.com

կարգման կառուցվածքային առանձնահատկություններ, որոնք էլ իրենց հերթին ունեն աջակցող ենթահամակարգեր: Այսպիսով, ցանկացած տեղե-

կատվական համակարգի կառուցվածքը կարող է ներկայացվել հետևյալ աջակցող ենթահամակարգերի միջոցով (Նկար 1):

Նկար 1. Տեղեկատվական համակարգի կառուցվածքը

Հատկանշական է, որ տեղեկատվական գործիքների ներդրումն առանձնակի կարևորվում է նաև արդարադատության համակարգում: Մասնավորապես, ՀՀ արդարադատության նախարարությունն իր կառուցվածքում առանձնացնում է Ռազմավարական պլանավորման և էլեկտրոնային արդարադատության վարչությունը [2], որը մշակում և իրականացնում է ծրագրեր արդարադատության ոլորտում՝ ժամանակակից, ինովացիոն, այլընտրանքային լուծումների միջոցով, արդարադատության և պետական ծառայությունների մատուցման ոլորտի արդյունավետության բարձրացման նպատակով: Մյուս կողմից, էլեկտրոնային արդարադատության (էլեկտրոնային/թվային գործիքների ներդրումը) զարգացումը բխում է նաև ՀՀ կառավարության քրեակատարողական և պրոբացիայի ոլորտի 2019-2023 թվականների ռազմավարության, դրա իրականացման, 2019-2023 թվականների միջոցառումների ծրագրից[3]:

Սույն հոդվածում մեկ օրինակով ներկայացվում է տեղեկատվական գործիքների կիրառմամբ էլեկտրոնային արդարադատության զարգացման մոդելը: Համակարգված տվյալների պարբերական հավաքագրման անհրաժեշտությունը կարևոր է, առաջին հերթին, անչափահասների արդարադատության ոլորտում՝ որպես իրավախախտումների կանխարգելմանն ու արդյունավետ արձագանքմանն ուղղված ծրագրերի և քաղաքականությունների մշակման, իրագործման, գնահատման գոր-

ծիք: Անչափահասների համար էլեկտրոնային գործիքների ներդրումը թիրախային է՝ նաև անչափահասների կողմից տեղեկատվական գործիքների կիրառման տարածվածությամբ: Անչափահասների արդարադատության համակարգի վերաբերյալ համապարփակ, օբյեկտիվ պատկերացում կազմելու համար պետք է տեսանելի լինի, թե ինչպես են շատ անչափահասներ «մտնում» համակարգ, և ինչ է պատահում նրանց հետ քրեական արդարադատության հաջորդող փուլերում: Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտ է առանձնացնել այն հստակ չափանիշները, որոնք հիմք են հանդիսանալու էլեկտրոնային գործիքի առանձին բնութագրիչների հստակեցման համար: Չափանիշների հիման վրա տեղեկատվական օբյեկտների խմբավորումը մեծապես հեշտացնում է տեղեկատվության որոնումն ու ընտրությունը:

Անչափահասների արդարադատության համակարգի զարգացման միտումները գնահատելու և օրենքի հետ խնդիրներ ունեցող, վկա, տուժող երեխաների վերաբերյալ համապարփակ և պարբերական տեղեկատվության հավաքագրման անհրաժեշտությունից ելնելով՝ 2015 թվականին ՍԱԿ-ի[4] մանկական հիմնադրամի հայաստանյան գրասենյակի և ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից իրականացվող «Երեխաների համար արդարադատության մատչելիությունը Հայաստանում» ծրագրի շրջանակում ներգրավված միջազգային և ազգային փորձագետների կողմից ուսում-

www.ardaradutyjournal.com

նասիրվել և վերլուծվել են անչափահասների արդարադատության թվային ցուցիչները:

ՄԱԿ-ի Հանցավորության և թմրամիջոցների գրասենյակը, տարբեր այլ ինստիտուտներ, ինչպես նաև իրավական ակտեր հորդորում են ունենալ անչափահասների արդարադատության հնարավորինս գործուն ցուցիչներ: Միջազգային փորձագետի կողմից անչափահասների արդարադատության ցուցանիշների վերաբերյալ ներկայացվել և առաջարկվել են դիտարկումներ, որի արդյունքում՝ ազգային փորձագետների կողմից լրամաշկվել և ներկայացվել են թվով 25 ցուցիչներ: Այս ցուցիչներն ու տեղեկատվության հավաքագրումը կօգնեն որոշում կայացնողներին լինել առավել հասցեական ու անաչառ իրենց որոշումներում, կնպաստեն արդյունավետ քաղաքականության մշակմանը, ինչպես նաև, ներգրավելով գիտական ու ակադեմիական ոլորտի մասնագետների, կբարելավվի անչափահասների արդարադատության ոլորտն ընդհանուր առմամբ: Վերլուծելով դաշտում առկա խնդիրները՝ փորձագետների կողմից փորձ է արվել մշակել Հայաստանի Հանրապետությունում անչափահասների արդարադատության հնարավորինս կիրառելի ցուցիչներ, որոնցով հնարավոր կլինի նախագծել և ներդնել անչափահասների վերաբերյալ տվյալների միասնական շտեմարան: Անչափահասների արդարադատության ցուցիչներն առաջարկվել են տվյալների միասնական բանկի համար: Տվյալների բազան հավաքագրում ու համախմբում է ընտրված ցուցիչների տվյալները, որոնք հավաքագրվել են քրեական արդարադատության մարմինների կողմից, ինչպիսիք են՝ ոստիկանությունը, քննչական մարմինները, դատախազությունը, դատարանները, քրեակատարողական ծառայությունը և պրոբացիոն ծառայությունը: Ժամանակ առ ժամանակ այս միասնական ազգային տվյալների բանկի կողմից հավաքագրված տվյալները կարող են տրամադրվել նաև անդրազգային տվյալների բանկերին, ինչպիսին է օրինակ՝ «Սոցիալական արդարության ավելի արդյունավետ ապահովման համար փոխակերպվող մոնիթորինգի տարածքային տվյալների բանկը» (TransMonEE)[5]:

Ցուցիչների հավաքագրման հիմնական աղբյուրներից մեկը ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի կողմից մշակված ՄԱԿ-ի Թմրամիջոցների և հանցավորության դեմ պայքարի գրասենյակի 11 քանակական ցուցիչներն են.

1. Օրենքի հետ խնդիր ունեցող երեխաներ (սահմանվում է որպես «ձերբակալված երեխաներ»),

2. Անազատության մեջ գտնվող երեխաներ,
3. Նախնական կալանքի տակ գտնվող երեխաներ,
4. Նախնական կալանքի տևողություն,
5. Ազատազրկման տևողություն (ներառյալ ձերբակալման ժամանակահատվածը),
6. Ազատազրկման ընթացքում երեխաների մահացության դեպքեր,
7. Մեծահասակներից անջատ պահվել,
8. Ծնողների և ընտանիքի հետ կապ,
9. Ազատազրկման դատապարտում,
10. Մինչդատական փուլում արտադատական լուծում (diversion),
11. Հետազոտման խնամք[6]:

Վերը ներկայացված ցուցիչներն անչափահասների արդարադատության միակ միջազգային ցուցիչները չեն: Դրանցից է նաև «Սոցիալական արդարության ավելի արդյունավետ ապահովման համար փոխակերպվող մոնիթորինգի տարածքային տվյալների բանկը» (TransMonEE): Սա ՅՈՒՆԻՍԵՖ-ի կողմից 1992 թվականին ստեղծված տարածքային տվյալների բազան է, որի նպատակն է մշտադիտարկել սոցիալ-տնտեսական փոփոխությունները նախկին Սովետական Միության երկրներում և Արևելյան Եվրոպայում: Այն ներկայումս օգտագործում է մոտ 400 ցուցիչ՝ ներառյալ 9 ցուցիչ «Անչափահասների արդարադատությունը և հանցանքները» բաժնում: Այս ցուցիչներն են՝

1. Գրանցված հանցագործությունների տոկոսը,
2. Տարվա ընթացքում երեխաների նկատմամբ իրականացված հանցագործությունները,
3. Տարվա ընթացքում ոստիկանության հետ առնչություն ունեցած անչափահասները,
4. Տարվա ընթացքում ձերբակալված անչափահասների թիվը,
5. Տարվա ընթացքում մեղադրանք հարուցված անչափահասների թիվը,
6. Տարվա ընթացքում նախնական կալանքի տակ վերցված անչափահասները,
7. Տարվա ընթացքում քրեական վարություն ընդգրկված անչափահասները,
8. Տարվա ընթացքում անչափահասների դատապարտումները,
9. Տարվա վերջում կալանավորված անչափահասները[7]:

Բոլոր այս ցուցիչները բաղդատվում են ըստ տարիքի, սեռի և այլ գործոնների, որոնք տարբեր են ըստ տարբեր ցուցիչների: Դրանցից երկուսը հատկանշական են: Կատարված հանցագործությունների տոկոսի վերաբերյալ տվյալները, ինչ-

պես և կարելի էր սպասել, պետք է մանրամասնեցվեն, որպեսզի հնարավոր լինի արձանագրել անչափահասների կողմից կատարված հանցագործությունների թիվը: Իսկ քրեական վարույթում ընդգրկված անչափահասների վերաբերյալ տվյալները բաղդատվում, մանրամասնվում են, որպեսզի տարբերակված մոտեցում լինի իրավախախտում կատարած և որպես վկա ընդգրկված անչափահասների միջև: Այսպիսով, սույն ցուցիչների հիմնական նպատակն է ազգային իրավասու մարմիններին մշտապես տրամադրել տվյալներ, որոնք օգտակար կլինեն անչափահասներին վերաբերող իրա-

վապահ և/կամ արդարադատության համակարգի գործունեությունը վերահսկելու և այլ իրավասու ազգային մարմինների, կառույցների և խմբերի կողմից իրագործվելիք ինտեգրացված ազգային քաղաքականությունների և ծրագրերի մշակման գործում:

Ստորև ներկայացվում են Հայաստանում անչափահասների արդարադատության վերաբերյալ TransMonEE-ի հրատարակած ամենավերջին տվյալները 2013 թվականի դրությամբ: Տվյալները տրամադրվել են 109 ցուցիչներից 6-ի համար (Նկար 2):

	անչափահասների կողմից գրանցված հանցանքները	418
1	անչափահասների դեմ հանցանքների թիվը	359
2	ոստիկանության հետ առնչություն ունեցող անչափահասները	-
3	ձերբակալված անչափահասները	352
4	անչափահասները, ում նկատմամբ հարուցվել է քրեական գործ	112
5	կալանավորված անչափահասները	-
6	քրեական վարույթում գտնվող անչափահասները	-
7	դատապարտված անչափահասները	87
8	ազատազրկման դատապարտված անչափահասները	76
9	ազատազրկված անչափահասները, տարվա վերջում	23
10	բանտում գտնվող անչափահասներ	11

Նկար 2. TransMonEE-ի հրատարակած տվյալները

Այսպիսով, անչափահասների արդարադատության ցուցանիշների այս օրինակը արդարադատության համակարգում կարող է դիտարկվել որպես թվային գործիքների ներդրման նմուշ մեծածավալ տվյալների հավաքագրման, կառավարման և փոխանցման գործընթացում: Հարկ է ընդգծել, որ այս ցուցանիշների թվային ներդրման անհրաժեշտությունը բխում է, առաջին հերթին, միջազգային պարտավորություններից, ինչպես նաև էլեկտրոնային արդարադատության զարգացման միտումներից:

Ունենալով անչափահասների տվյալների հավաքագրման նման սեփական տվյալների բազա, որը կլրացվի քրեական արդարադատության մարմինների կողմից, ինչպիսիք են՝ ոստիկանությունը, քննչական մարմինները, դատախազությունը, դատարանները, քրեակատարողական ծառայությունը և պրոբացիոն ծառայությունը, ըստ անհրաժեշտության՝ հնարավորություն է ստեղծվում ցանկա-

ցած պահի տեղեկություն ձեռքբերել նշված ցուցիչների մասին, ինչպես նաև՝ համակարգի կողմից ավտոմատ կերպով ստանալ տվյալների մշակման հիմքում կայացված որոշում (օրինակ՝ թե որ մարգում, քաղաքում կամ գյուղում է գերակշռում հանցագործությունների քանակը): Նման տվյալների բազա ունենալով՝ հնարավոր է նաև խուսափել ֆինանսական կորստից, տնտեսելով այն գումարները, որոնք ծախսվում են տվյալների փոխանցման համար՝ կրճատելով փոստային ծառայությունների ծախսը մինչև 8-10%: Տվյալների բազայի օբյեկտների խմբավորման հիման վրա հնարավոր է որոշել անչափահասների խմբի մոտ կատարած հանցագործությունների քանակը, օրինակ՝ պայմանավորված նրանց կրթական, ընտանեկան և սոցիալական գործոններով: Տվյալների նման բազան թույլ կտա նաև տեղեկություններ ունենալ հանցագործության, դրա կատարման վայրի, կատարման ժամանակի, կատարող անձի կամ անձանց մասին[5]:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Սա մարտահրավեր է ինչպես արդարադատության համակարգի, այնպես էլ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի ներկայացուցիչների համար՝ նպաստելու համագործակցությամբ թվային տեխնոլոգիաների ներդրմամբ առանձին ոլորտների զարգացմանը, սակայն ակնհայտ է, որ համատեղ գործունեությունը կհանգեցնի այն առա-

ջընթացին, որն անհրաժեշտ է անչափահասների արդարադատության համակարգի հզորացման, անչափահասների հանցավորության նվազեցման և անվտանգ միջավայր ստեղծելու համար:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Համակարգչային գիտության ուսուցիչ և ՏՀՏ տառադարձում: Տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաները ժամանակակից տարրական դպրոցում <https://passportbdd.ru/hy/windows/uchitel-informatiki-i-ikt-rasshifrovka-informacionno-kommunikacionnye/>, հասանելի է 11.03.2020 դրությամբ:
2. ՀՀ արդարադատության նախարարության կառուցվածք, <http://moj.am/structures/view/structure/38>, հասանելի է 11.03.2020 դրությամբ:
3. ՀՀ կառավարության քրեակատարողական և պրոբացիայի ոլորտի 2019-2023 թվականների ռազմավարություն, https://www.e-gov.am/u_files/file/decrees/kar/2019/12/19-1717.pdf, հասանելի է 11.03.2020 դրությամբ:
4. Միավորված ազգերի կազմակերպություն (ՄԱԿ): <https://www.un.org/en/about-un/>, հասանելի է 11.03.2020 դրությամբ:
5. Եվրոպայում և Կենտրոնական Ասիայում երեխաների և կանանց իրավիճակի մոնիտորինգ: <http://transmonee.org/>, հասանելի է 11.03.2020 դրությամբ:
6. Անդամ-պետությունների կողմից ներկայացվելիք նախնական հաշվետվությունների վերաբերյալ վերանայված ուղեցույցեր՝ համաձայն Մանկավաճառության, երեխաների մարմնավաճառության և մանկական պոռնոգրաֆիայի վերաբերյալ երեխաների իրավունքների կոնվենցիայի կամընտիր արձանագրության 1-ին գլխի 12-րդ հոդված, 2006թ., ՄԱԿ-ի փաստ. CRC/C/OPSC/2
7. Եվրոպայի Խորհրդի փաստ. T-ES (2013) 02

Աարոն Րուսանյան

Студент 4-го курса кафедры информационных и телекоммуникационных технологий института электроники и безопасности программного обеспечения Национального Политехнического Университета Армении, Студент 4-го курса

РЕЗЮМЕ

Внедрение цифровых инструментов в области ювенальной юстиции

В данной статье описывается внедрение информационных технологий в систему правосудия. Внедрение цифровых инструментов и инноваций в систему правосудия может оказать существенное влияние на повышение эффективности системы, осуществление целенаправленных действий, отчетность и прозрачность системы государственного управления. Необходимость в систематическом сборе данных важна, прежде всего, в области правосудия в отношении несовершеннолетних как инструмента разработки, реализации и оценки программ и политики, направленных на предупреждение и пресечение правонарушений.

Ключевые слова - сбор данных, база данных, показатели правосудия, электронный инструмент, информационная система.

Aharon Rushanyan

4th year student of the Department of Information and Telecommunication Technologies of the Institute of Electronics and Software Security of National Polytechnic University of Armenia

SUMMARY

Introduction of digital tools in the field of juvenile justice

This article describes the introduction of information technologies into the justice system. The introduction of digital tools and innovations in the justice system can have a significant impact on enhancing the efficiency of the system, implementing targeted actions, public administration system accountability and transparency. The need for systematic data collection is important first and foremost in the field of juvenile justice as a tool for developing, implementing and evaluating programs and policies aimed at preventing and responding to crimes.

Key words - data collection, database, equity indicators, electronic tool, information system.

Բնագիրը ներկայացվել է 09.03.2020թ.

Ընդունվել է տպագրության 11.03.2020թ.

Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսել է)

իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Գ. Թումասյանը